

J. Charité, A. J. C. M. Gabriëls, ed., *Biografisch woordenboek van Nederland*, IV (Rijks Geschiedkundige Publicatie; 's-Gravenhage: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 1994, xiv + 602 blz, ISBN 90 5216 058 9).

Vergeleken met de drie vorige delen presenteert zich in hetzelfde luxe gewaad een ietwat anders gestructureerde inhoud. De miniaturbiografieën, die van gemiddeld twee en driekwart kolom in deel I al waren uitgedijd tot drie en een derde kolom in deel III, bestrijken nu gemiddeld bijna vier kolommen. Dit laatste is niet het gevolg van een uit de hand gelopen opzet, maar vloeit voort uit een bewust gekozen standpunt van de vrijwel geheel vernieuwde redactie. Om de figuur van de geportretteerden wat scherper te doen uitkomen is er naar gestreefd het informatieve en opsommende karakter van de lemmata meer te laten combineren met uit het leven gegrepen details, hetgeen tevens de leesbaarheid ten goede moest komen. 'Persoonlijk getinte biografieën' stonden de redactie voor ogen. Lezing van de 295 bijdragen heeft mij als recensent ervan overtuigd dat deze wat pleonastisch aandoende formulering juist blijkt te zijn. Niet de persoon van de bijna altijd empathische, niet zelden sympathische biograaf maar die van zijn of haar object van beschrijving kenmerkt de tint van de portretten. Er valt natuurlijk over te twisten of alle personen wel de ruimte verdienen die zij kregen. Meer nog dan in de eerdere delen blijkt het traditionele, overigens niet van subjectiviteit gespeende criterium van belangrijkheid voor de politieke, sociaal-economische, wetenschappelijke en culturele ontwikkeling van het land aan geldigheid te hebben ingeboet. Zo worden ook van striptekenaars, militairen, liedjeszangers, schrijvers van kinderboeken, spionnen, voetballers en wielrenners niet alleen de prestaties maar ook de historische uniciteit en representativiteit bij tijd en wijlen omstandig belicht. Over de hele linie bevat het woordenboek passages waarvan menige lezer niet zonder een licht gevoel van voyeurisme kennis zal nemen. Soms lijken de directheid van *reality TV* en de *Vivé*-belangstelling voor de handel en wandel van 'bekende Nederlanders' van vandaag op hun lotgenoten van weleer te zijn toegepast. Hoe dan ook, aan particulariteiten en intimiteiten van op hun terrein dikwijls excentrieke personen bestaat er in dit boekdeel bepaald geen gebrek. Opmerkelijk genoeg heeft dit mede tot gevolg dat de alledaagse belevenissen van de toenmalige man of vrouw in de straat beter zichtbaar worden. Door middel van onder meer citaten uit de contemporaine media rijzen karakteristieke tijdsbeelden op. De beoogde grotere leesbaarheid heeft tegelijkertijd het inzicht in de maatschappelijke context bevorderd.

De bonte reeks van gepresenteerde levens overziend raakt men, mede door de van redactie wege bijstellend voorgeschreven werkwijze, eens te meer onder de indruk van de onbestendigheid van de *condition humaine*. In wisselende mate worden grootse carrièremakerij, ontzagwekkende prestaties, klinkende successen, baanbrekende invloed en blijvende betekenis toegeschreven aan tomeloze werkkracht, onstuitbare energie, onophoudelijke toewijding, scherpe intelligentie en brede eruditie. Maar hoe dikwijls ook wordt de spanning zichtbaar tussen ideaal en werkelijkheid en tussen verwachting en resultaat. Levenslust, ijdelheid, dadendrang, zelfoverschatting en eigenzinnigheid staan naast en tegenover bescheidenheid, perfectionisme, introversie en pessimisme. Wederkerige irritaties, niet verwerkte teleurstellingen, gevoelens van miskennis en rancune, gestrande huwelijken, stukgelopen relaties, troosteloze vereenzamingen, roemloze levensavonden — ook dat treft men ongelijkmatig gedoseerd in de levensbeschrijvingen aan. In de meeste gevallen weten de tezamen 155 auteurs het juiste midden te houden tussen wetenschappelijke afstandelijkheid en intermenselijke betrokkenheid.

In mijn bespreking van de delen II en III (*BMGN*, CVI (1991) 259-260) heb ik gewezen op de merkbare moeilijkheid waarvoor menig auteur stond bij zijn pogen door te dringen tot het

ware karakter van zijn omstreden held. Ook in dit deel blijkt een beschrijving van de persoon *en pantoufles* soms de nodige correctie te verschaffen op het beeld dat op het forum der publieke opinie was ontstaan. Doorgaans heeft dit geleid tot meer begrip en zelfs sympathie, zelden tot zo iets als *debunking*. Verwant is de problematiek van de representativiteit. Twee voorbeelden kunnen dit adstrueren. Over ARP-voorzitter Berghuis wordt opgemerkt dat hij een 'echte anti-revolutionair' was en over premier Drees dat hij 'in hart en nieren' een sociaal-democraat was (resp. 29 en 119). Hoe acceptabel deze karakterisering op zich ook mogen lijken, in beide gevallen roept de context van het lemma de vraag op, waarop de bewering steunt. Berghuis ging immers ver in zijn progressiviteit en Drees, 'belichaming van Nederlandse deugden', zegde uiteindelijk zijn PvdA-lidmaatschap op en betuigde zijn sympathie aan het vrij 'rechtse' DS '70. Hoe echt antirevolutionair waren de vele meer behoudende ARP'ers en welke sterveling kan eigenlijk hart en nieren genoegzaam op hun sociaal-democratische authenticiteit beproeven? Deze overweging is echter nauwelijks als kritiek bedoeld. Graag wil ik eindigen met een woord van dank aan de redactie en de biografen, onder wie in het bijzonder hen die een respectabel aantal lemmata voor hun rekening namen. In welk ander historisch boekwerk vindt men zoveel vruchten van gevarieerde deskundigheid, tijdroevende onderzoeken en geserreerde vormgeving bijeen?

J. A. Bornewasser

C. van der Borgt, A. Hermans, H. Jacobs, ed., *Constructie van het eigene. Culturele vormen van regionale identiteit in Nederland* (Publicaties van het P. J. Meertens-instituut XXV, ANNO historische reeks VIII; Amsterdam: P. J. Meertens-instituut, 1996, vi + 265 biz., ISBN 90 70389 49 5).

De hier besproken bundel is het resultaat van een congres dat in Nijmegen werd gehouden op 26 mei 1994, onder auspiciën van de stichting Annales Noviomagenses in samenwerking met het Nederlands Centrum voor volkscultuur te Utrecht. Het is een goede gedachte geweest deze bundel, die oorspronkelijk verscheen als deel 8 in de ANNO-historische reeks (Nijmegen 1995) opnieuw uit te geven en wel als deel 25 in de reeks Publicaties van het P. J. Meertens-instituut. De kwaliteit van de bijdragen rechtvaardigt een zo ruim mogelijke verspreiding; bovendien is de bundel door zijn inhoud uitdrukkelijk te situeren op het snijpunt van de geschiedwetenschap en de volkskunde. Opname in de reeks van het Meertens-instituut is ook in dat opzicht een goede en begrijpelijke keuze.

De goed — en compleet — verzorgde bundel bevat een twaalfstal bijdragen die kort worden gepresenteerd door de redacteurs en van een meer uitgebreide inleiding voorzien door Gerard Rooijackers. In deze inleiding wordt de onderliggende 'gemeenschappelijke' probleemstelling van de afzonderlijke bijdragen, die in de titel van de bundel overigens goed tot uitdrukking wordt gebracht, helder verwoord en zowel maatschappelijk als wetenschappelijk gesitueerd. Hoewel de bundel zich richt op een beschrijving, analyse en interpretatie van manifestaties van regionale identiteit — tot uitdrukking komend in taalgebruik (dialect of 'regiolect'), in specifieke regionale folklore, in de cultivering van de specifieke eigen regionale of lokale geschiedenis — is het thema in essentie breder en betreft het het verschijnsel van groepsidentiteit als zodanig. Of nog preciezer: centraal staat de wijze waarop een dergelijke identiteit wordt geproduceerd én gereproduceerd (geïnterpreteerd, veruitwendigd, bestendigd) in het sociale handelen van mensen. Dit thema is minder 'onschuldig' dan het lijkt; het cultiveren van een eigen regionale identiteit is bepaald niet alleen een zaak van amateur-historici en andere overmatig bij het streek-eigene betrokken lieden. In toenemende mate zijn hierbij ook